

БЛІЖЭЙ ДА АРЫГНАЛА — БЛІЖЭЙ ДА ІСЦІНЫ

ГЭТЫМІ днямі беларусы атрымалі ў дар унікальныя кніжны фаліянт — факсімільнае ўзнаўленне Лаўрышаўскага Евангелля. Зроблены ў старажытныя часы ў Беларусі, яго арыгнал знаходзіцца ў польскім Кракаве, а ўкраінскія даследчыкі зрабілі сучаснае перавыданне кнігі, якое і перадалі нам. Пра тое, як старадаўняе Евангелле зноў трапіла на нашы землі, карэспандэнт «Звязды» на ўрачыстым мерапрыемстве ў Нацыянальнай бібліятэцы пагутарыла з Надзвычайным і Паўнамоцным Паслом Украіны ў Беларусі Ігарам КІЗІМАМ:

— Ігар Юрэвіч, раскажыце, як Лаўрышаўскае Евангелле зноў трапіла ў Беларусь?

— Ёсць у вас такі горад — Навагрудка, сталіца Вялікага Княства Літоўскага (усміхаецца. — Аўт.). Цудоўныя людзі, навагрудчане, якія працуюць у мясцовай бібліятэцы, райвыканкаме, пачулі, што такое Евангелле, якое датычыцца Лаўрышаўскага манастыра (знаходзіцца за 20—30 кіламетраў ад Навагрудка), было перавыдадзена ва Украіне. Людзі культуры ва ўсім свеце пра такі факт даведваюцца адразу. І кіраўніцтва Навагрудскага раёна звярнулася да Вольгі Папко — дэпутата ад Навагрудскага раёна ў Нацыянальным сходзе Беларусі, — каб знайсці магчымасць атрымаць асобнікі Евангелля для навагрудчан. Вольга Папко завітала да мяне, і мы абгаварылі, як прыблізна гэта можна зрабіць. У сваю чаргу, пасольства Украіны звярнулася да выдавецтва, і мы прапанавалі арганізаваць перадачу такога ўнікальнага выдання, якое сапраўды датычыцца гісторыі і ўкраінскага і беларускага, і польскага народаў. Мы згадалі, што калісьці жылі ў агульнай дзяржаве, якая называлася Вялікае Княства Літоўскае. І сталіцай гэтай дзяржавы быў Навагрудка — усё сышлося. Былі

некаторыя турботы адносна колькасці асобнікаў — яны вельмі каштоўныя. Але нашы спонсары абсалютна спакойна пакрылі неабходныя выдаткі. Днямі ў Навагрудку адбылася ўрачыстая перадача трох асобнікаў Евангелля — для краязнаўчага музея, бібліятэкі і манастыра. Для мяне асабіста такія падзеі — вялікі гонар, бо гэта ўнікальны помнік. Я першы раз бяру ўдзел у такіх прэзентацыях. Цяпер, я ўпэўнены, будуць новыя праекты па ўмацаванні адносін у гуманітарнай, культурнай, нават выдавецкай сферах. Такія планы для нас надзвычай важныя.

— Падзяліцеся вашымі ўражаннімі ад сучаснага Навагрудка.

— Мяне вельмі здзівілі людзі, якія нас сустрэлі, — тое,

Лаўрышаўскае Евангелле — рукапісны помнік кніжнай культуры XIII—XIV стагоддзяў. Быў створаны для праваслаўнага Лаўрышаўскага мужчынскага манастыра пад Навагрудкам, аб чым сведчаць укладныя (дарчывыя) запісы, змешчаныя ў кнізе. Лаўрышаўскае Евангелле мае адметнае мастацкае аздабленне: ілюстравана мініяцюрамі, пераплёт упрыгожаны каштоўнымі камянямі і фігурнай металічнай пласцінай з выявай святога воіна (магчыма, князя Войшалка).

У перыяд знаходжання Беларусі ў складзе Расійскай Імперыі ў XIX стагоддзі ўнікальная кніга была вывезена ў Кракаў, дзе цяпер і захоўваецца ў Бібліятэцы князёў Чартарыйскіх.

Факсімільнае выданне выйшла ў канцы 2018 года ў кіеўскім выдавецтве «Горобець» ва Украіне.

як яны любяць свой горад. Мы наведалі бібліятэку, сустрэліся з новым кіраўніком райвыканкама. Наведалі дом-музей Адама Міцкевіча, краязнаўчы музей, замак. Цудоўна, што людзі, якія там працуюць, вельмі адданыя працы. Яны любяць свой горад, раён. Могуць гадзінамі расказаць пра сваю зямлю, што на ёй было, як яны нарадзіліся гэтым. Напэўна, на такіх людзях трымаецца наша гісторыя і нашы народы. Я быў насамрэч уражаны. Што датычыцца сучаснага

жыцця горада, то мне было прыемна пачуць, што праблемы адтоку ці прытоку насельніцтва не існуюць, народ застаецца. Натуральна, хтосьці з'язджае, хтосьці прыязджае, аднак гэта не крытычна. Гэта сведчыць, што і кіраўніцтва, і сам раён вельмі зручны для пражывання. У рэгіёне ёсць унікальныя мясціны. Некаторыя краязнаўчы можна параўнаць з англійскімі. Што датычыцца архітэктуры, адметна, што будынкі, якія ўзводзяцца ў цэнтральнай частцы горада, не перашкаджаюць яго агульнаму вобліку XVIII—XIX стагоддзяў. А цэнтральную плошчу хочацца ўбачыць у іншы сезон. Як чалавек, які наведваў вельмі шмат мясцін, скажу, што Навагрудка — гэта горад, у які хочацца вярнуцца.

— Наколькі важнай падзеяй для ўкраінцаў стаў выхад такога Евангелля?

— Скажу, што гэта важна не толькі для беларусаў і ўкраінцаў. Гэта падзея ва ўсім славянскім свеце. Письменства XIV стагоддзя скупулёзна вывучаецца многімі навукоўцамі. Архіўны матэрыял пабачыць не так проста, ён выдаецца толькі па запісе. Арыгнал, як вы ведаеце, знаходзіцца ў Кракаве. З Навагрудка ён трапіў у Парыж, потым у Кракаў. Таму з навуковага пункту гледжання выданне выклікае бясспрэчную цікавасць. А з пункту гледжання абывацеля Евангелле вельмі прыгожае. Гартаеш кнігу і здзіўляешся, наколькі добра

захавалася само пісьмо, намаляваныя там каляровыя мініяцюры. Яно зроблена так, нібы гэта кніга толькі ўчора была выдадзена, толькі ўчора хтосьці яе маляваў, пры тым, што гэтаму Евангеллю 700 гадоў. Я сам гісторык па адукацыі і разумею, як важна мець арыгнал. Чым бліжэй да арыгнала, тым больш дакладная ацэнка сітуацыі і гісторыі.

Ніна ШЧАРБАЧЭВІЧ.
Фота Яўгена ПЯСЕЦКАГА.

Намеснік дырэктара
Нацыянальнай
бібліятэкі Беларусі
Алесь СУША:

— У Музеі кнігі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі цяпер прадстаўлены экспанаты з археалагічных раскопак на тэрыторыі Лаўрышаўскага манастыра. На працягу некалькіх гадоў праваслаўная археалагічная экспедыцыя ладзіла там раскопкі. Ужывую можна пабачыць арыгінальныя артэфакты акурат XIII—XIV стагоддзяў. Напрыклад пісалы, якімі, магчыма, і стваралася Евангелле. Касцяныя, керамічныя, металічныя прадметы самага рознага прызначэння. Накладкі, збаны і іншае. Усё гэта мае выключную цікавасць. Мы шчасліва мець магчымасць убачыць рэальныя матэрыяльныя сведчанні шматвекавай традыцыі.

Практычнае радзімазнаўства

«Не пайду я да Менска ад шляху Віленска...»

Увечары, падчас самотнага чаювання, мой погляд упаў на бабуліну кніжную шафу, на кнігі, што пакрыліся пылам. Адна з іх, у чырвонай вокладцы, зацікавіла асабліва, я паднялася з крэсла, узяла яе ў рукі і прачытала: «Мінск стары і новы». Разгарнула змест з пералікам сталічных вуліц і, на жаль, не знайшла там Старавіленскай — той, якую люблю і на якой воляй лёсу бываю часта. Няўжо ніякіх гістарычных звестак?

На Старавіленскай уздоўж трамвайных шляхоў няма вялікіх крамаў ды салідных офісаў — тут толькі ціхая панадворка, якія пасля цяжкага працоўнага дня расейваюць трывожныя думкі, Палац дзяцей і моладзі, каля якога з прыходам вясны ўпрыгожваюць клумбы і фарбуюць бардзюры, кафэ «Падворак», якое ў савецкі час называлася «Ветразь». Бліжэй да праспекта, на Пярэспе, знаходзіцца галоўная сінагога Мінска. Сёння ёй 104 гады. Цяжка паверыць, што падчас Другой сусветнай вайны ў ёй дзейнічала майстэрня вермахта па рамонтзе ўніформы.

Гляджу на Камсамольскае возера і маю карцінку, якія бачыла на старых фотаздымках: калісьці на гэтым месцы дзейнічаў лагер вермахта Stalag і лазарэт палонных афіцэраў Rollbahn. Дакладны час існавання лагера гісторыкам усталяваць не ўдалося, але ў мяне атрымалася знайсці ў архіве такія даты: 1941—1943 гады. У першыя два гады вайны становішча палонных у лаге-

ры было цяжкім праз холад, голад, эпідэміі тыфу і дызентэрыі, але з сярэдзіны вайны медабслужаванне палепшылася, што пачалося смяротнасць, і палонных сталі прыцягваць да работ. За будынкамі каля ракі былі склады мяса для вермахта. Узімку ў рацэ выпілоўвалі вялікія кавалкі лёду, завозілі іх у халадзільныя камеры, лёд укладвалі ў вялікія жалезабетонныя ванны і засыпалі яго зверху ў якасці тэрмаізалятара тоўстым пластом драўнянага пілавіння, што забяспечвала ў камерах нават у гарачую летнюю спеку тэмпературу каля нуля градусаў.

Адгортваю назад старонкі майго ўяўнага календара і спыняюся на старой частцы вуліцы, дзе захаваліся асобныя цагляныя будынкі XVIII—XIX стагоддзяў. Няцотны бок яе, на жаль, быў знесены пры рэканструкцыі набярэжнай. У сучасным доме № 26 у час нямецка-фашысцкай акупацыі была адна з канспіратыўных кватэр мінскіх падпольшчыкаў. На поўначы Старавіленскай вуліцы ў мінулым паступова пераходзіла ў прыгароды і сканчалася Камароўскім балотам. Але ў 1970-я гады аблічча гэтай часткі горада змянілася.

У назвах некаторых вуліц Мінска захавалася састарэлае сёння слова «тракт». Яно абазначае вялікую добраўпарадкаваную дарогу, якая злучае важныя населеныя пункты.

Тракт пачаў абнаўляцца і забудовацца з 1950-х гадоў. У гэты час ён упершыню быў забрукаваны, па ім пралегла трамвайная лінія. Ажывае ён у летнія бязвоблачныя дні, калі ў гэтыя мясціны да парку і Камсамольскага

возера прыязджаюць тысячы гараджан. Тут, каля Старавіленскага тракту, да вайны былі калектыўныя агароды. Знаходзіліся дачы Перыколь, якія вядуць сваю «садова-агародную» гісторыю з дарэвалюцыйнага перыяду. Гісторыкі адзначалі: «Гарадскія памешчыкі абкладвалі мінчан данінай за права жыць на іх землях. Памешчыкі Лапушанскія, якія валодалі фальваркам Перыколь — за Пярэспенскім мастом, здавалі зямлю ў арэнду пераважна пад агароды».

У 1860 годзе на тракце здарыўся пажар: большая частка дамоў згарэла, а сляды польскага захоўваліся яшчэ да першых гадоў савецкай улады. Мабыць, пасля гэтага пажару і ўзнікла яшчэ адна назва засценка Пагарэліца, якой пазней прызвалі Хмарынскія Пасекі. Гэта не плён чыёйсьці фантазіі. У мінулым стагоддзі тут існавала паселішча Цна, падзеленае паміж двума памешчыкамі: Ёдкамі і Хмара адзначаўся тым, што высек вакольна лес, і з таго часу гэта месца пачалі называць «пасекамі», захоўваючы ўспамін пра пасечаныя дрэвы. З «пасекамі» ў рускім значэнні гэта слова нічога агульнага не мае, таму што па-беларуску месца збору мёду называецца «пчальнік».

Старавіленскі тракт служыў важнай міжгарадзінскай магістраллю. Пачынаўся каля Старажоўскай заставы, дзе цяпер кінатэатр «Спартак», і называўся Віленскім. Існаваў гэты шлях з самых старажытных часоў і звязаны са знахаром-млынаром Менескам, якім нібыта быў заснаваны Мінск. У сярэдзіне XIX стагоддзя жыхары гасцінца адзначалі, што да гэтага

часу пра яго захавалася прыказка ў Мінскім павеце: «Не пайду я да Менска ад шляху Віленска; а калі ж пайду па шляху Віленска, сустрэнуся з Менескам». Кажуць, што яго млын стаяў на месцы сучасных дамоў № 16, 18 і 20. Пра гэта нават існуе легенда: «Побач з гэтым месцам, дзе цяпер знаходзіцца праваслаўныя могілкі Пярэспы і дзе спарханелі косткі першага заснавальніка Мінска, паміж Татарскім канцом і Пярэспінскім мастком, каля самай цяперашняй віленскай паштовай дарогі, пасяліўся, кажа народнае паданне, знакаміты асілак-знахар па мянушцы Менеск, і пабудоваў ён на Свіслачы каменны вялікі млын аб сямі колах. Ніхто ніколі не бачыў яго, а наваколле свіслацкай зямлі напоўнена самымі фантастычнымі апавяданнямі пра яго сілу: у яго млыне мука малолася не з хлебных зерняў, а з каменняў, уначы чуліся там нейкія дзіўныя крыкі, песні, музыка і скокі, у поўнач раз'язджаў ён на сваім млыне па дарогах і набіраў дружыну з моцных людзей, з якіх склаўся цэлы народ і стаў сяліцца ён побач з млыном знахара».

За сваю асабліва дзівосную і загадкавую атмасферу, гістарычнае мінулае, скульптуру млына Менеска — мне падабаецца Старавіленская. Бывае, выходзіш позна, удыхаеш «паветра вуліцы» — у ім, здаецца, ёсць нешта асаблівае. Праязджаеш на трамваі міма сінагогі, праз маленькія вокны бачыш, як у чорных ярмолах моляцца людзі, міжволі ўяўляеш у ёй майстэрню, а на сённяшняй пустыцы — нямецкі лагер.

Глафіра ЖУК.